

Max Weber (1864-1920)

Nekateri menijo, da je sociologija znanstvena šele v Webrovem in Durheimovem času. Ko Weber definira sociologijo jo zagovarja s teorijo individualno psiholoških stališč. Pravi: »Naloga sociologije je z razumevanjem tolmačiti smiselna vedenja posameznikov«. Zavedal se je, da to ne zadostuje. To stališče, da naj se družboslovje konstituira kot razumevajoča veda so zagovarjali že v 19. stoletju - Dilthey. Weber je od tega stališča izhajal, a ga je želel preseči. Dilthey je zahteval, da se družboslovje temeljno razlikuje od naravoslovja po čustvenem razumevanju. To lahko pripelje družboslovje v nepreverljive sklepe. Weber je zagovarjal, da naj razumevajoča sociologija in širše družboslovje oblikuje idealne tipe.

Idealni tip - model - miselna predstavitev določenih razmerij, kjer odmislimo manj pomembne dejavnike in oblikujemo sliko z omenjenimi dejavniki. Idealni tip je sredstvo, ki ga znanstvenik uporabi, da bi zoperstavlil sliko empirične znanosti s tem modelom in ugotovil, zakaj prihaja do odstopanja. Webrov idealni tip je nekaj, kar je zaželeno, nekaj k čemur mi vsi tendiramo.

Weber je menil, da je za analizo družbenega življenja potrebno določiti vedenje posameznika:

- a) efektivni tip - deluje, ker so nas premagala čustva;
- b) tradicionalni tip - gre za običaje;
- c) smotrno racionalni tip - smotrno-racionalno vedenje je tisto, kjer si prizadevamo čimbolj enostavno uresničiti določene cilje;
- d) vrednostno racionalni tip -...

Osnovni proces modernizacije je voden z njegovim notranjim jedrom, ki mu pravi racionalizacija. Racionalizacija pomeni učinkovito delovanje, ker nas stranski učinki ne zanimajo. V gospodarstvu se racionalizacija kaže z uveljavitvijo trga in gospodarskih organizacij.

V religiji se racionalizacija kaže s pojmovanjem Boga, ki je vse bolj odmaknjen, oddalja se od našega sveta. To pa lahko pripelje do tega, da Bog izgine in ostanejo samo vrednote, pride do sekularizacije.

Na področju politike se racionalizacija kaže s birokracijo. Strokovnjaki, ki uporabljajo pravo bodo odločali, ne pa politiki. Politiki bodo izgubili svoj vpliv. Na področju prava se kaže v možnosti govorjenja o racionalnem in iracionalnem pravu na področju postopka in na področju vsebin. Iracionalno pravo je tisto, kjer se uporabljajo neintelektualna sredstva. Za Webra še danes obstajajo iracionalni postopki. Pri racionalnih postopkih pa vlada logika, inteligenca in ne čustva. Kar pa zadeva vsebino je pravo racionalno, kadar je urejeno le s splošnimi brezosebnimi normami. Na takšno pravo se lahko zanesemo. Racionalizacija je duhovno jedro modernizacije oz. kapitalistične družbe, ki se kaže s smotrnim vedenjem, birokratizacijo v politiki ter s trgov in birokratizacijo v gospodarstvu. Weber si je prizadeval, naj bi sociologija postala resna teoretična znanost. Ne enaka naravoslovnim znanostim, ampak resna teoretična znanost z metodološkimi instrumenti, ki zagotavljajo zanesljivo znanstveno analizo. Vsebina smisla so vrednote. Weber je v delu *Protestantska etika in duh kapitalizma* ostal zelo zvest določitvi nalog sociologije. Opravil je primerjalno analizo med religijo in gospodarstvom. Hotel je izpodbiti Marxa v tezi, da je nadgradnja določena z bazo. Ugotovil je, da so bile številne tehnološke predpostavke prej navzoče na Kitajskem kot v Evropi. Po Weberu se je kapitalizem v Evropi razvil zaradi različice »asketstva«. Tukaj misli na protestantizem, ki zahteva aktivnost. Potrebno je biti ekonomsko dejaven. Poklic je odgovor na božji klic. Asketski protestantizem terja več, naj se odpovedujemo materialnim dobrinam. Naša dolžnost je, da iščemo znamenja, da smo odrešeni. Ta znamenja so ekonomska, kar pripelje do notranje napetosti v posamezniku.

Zaradi tega on še bolj pridno dela, kar je pogoj za razcvet kapitalizma.

Po njegovem je racionalizacija jedro modernizacije. Racionalizacija je dvig učinkovitosti.

Pri religiji se racionalizacija, kaže kot odčaranje sveta. Izginjajo mistične komponente religije, ona se kaže skozi moralne koncepte, tudi skozi teodicijo (nauk o smiselnosti trpljenja).

Odčaranje sveta se kaže: v srednjem veku je bilo veliko praznikov, danes jih ni; v nedeljah trgovine delajo - dvig učinkovitosti. Učinkovitost se kaže v transcendentnih stvareh, kar se kaže v sekulariziranih vrednotah.

Racionalizacija se kaže skozi trg, vendar obstaja skupni faktor z politiko, to je birokratizacija. Birokracija je idealni tip. Idealni tip je Webrova misel. Da bi njegova misel postala znanost je potrebno oblikovati idealne tipe (ti so teoretični).

- idealni tip ni splošen pojem, - idealni tip ni statistično povprečje - idealni tip je znanstvena hipoteza - idealni tip ni odsev stvarnosti v znanstvenikovi zavesti
Idealni tip je stvaritev znanstvenikov. Je matematična konstrukcija pri kateri se določene vrednote poudarjajo določene pa abtrahirajo, zato je družba brez protislovij, ki ni več normativno temveč teoretično realna. Takšnega idealnega tipa ne najdemo v stvarnosti, on služi za analizo te stvarnosti. Racionalizacija se kaže preko birokracije, tam vlada:

- hierarhija strokovnosti, - pisno komuniciranje. - delovanje na podlagi splošnih predpisov, - denarna nagrada, - brezosebno delovanje.

Če bi se držali samo hierarhije in predpisov nebi razrešili veliko problemov. V političnem življenju ima parlament vse manjšo vrednost, ker se vse birokratizira.

Ritzer: eden najbolj znanih sociologov za sociološke teorije. Z bratom sta skupaj šla v McDonald's in sta ugotovila, da je McDonald's odlična oblika birokracije. Dobimo vedno enak hamburger, pito, juice. Gre za hitro hrano, poceni, predvidljivo, učinkovito in kalkulativno. Ritzer pravi, da vso to birokracijo pri McDonald'su povzroča maksimalizacija dobička.

Ta princip se družijo tudi z drugimi dejavnostmi (pravne klinike, cerkveni ceremoniali); to je racionalizacija.

Birokratizacija se kaže na področju politike (egiptifikacija). Prihodnost prinaša samo še več birokracije, zato ker je učinkovita. Edina nevarnost za birokracijo prihaja iz ene strani; če ljudje izgubijo zaupanje vanjo, če je birokracijsko organizacijo ljudje več ne štejejo za legitimno. Tako se lahko birokracija sesuje. Nevarnost prihaja od govornikov, demagogov. Ti lahko spodbudijo množico na nezaupanje in temu sledi sesutje režima. Egipčifikacija je tendenca, da ena edina birokracijska organizacija obvlada celotno državo.

Webrova hipoteza o nastanku kapitalizma

Možno si ga je razlagati po obratni smeri, ki ga razlaga Marx. Weber je analiziral, najprej evropsko, kasneje pa tudi povezavo z drugimi svetovnimi religijami. Po njegovem naj bi, najprej osnovne poteze luteranstva (odgovor na božji klic), kasneje pa asketski kapitalizem, ustvaril tisto gospodarsko delovanje, ki pripelje do modernega kapitalizma. Metodična gospodarska dejavnost zlasti pa poklicna dejavnost se pojavlja kot dolžnost. Pri nekaterih variantah kalvinizma pa je že v naprej določeno, kdo bo zveličan in kdo ne. Vendar se more vsakdo ravnati kot, da je med temi zveličanimi (nauk o predesnicaciji). Bogastvo kopičimo za slavo boga, ne pa za individualne potrebe. Do sledne misli je prišlo šele z potrošniško družbo.

Ameriški sociolog Levski je potrdil Webrovo hipotezo. V ZDA je raziskoval Detroit (katolike, žide, bele in črne protestante). Pripadnost protestantski skupnosti odločno vpliva na šolanost in politično uspešnost.

Obstajajo številni dvomi na Webrove hipoteze. V času Kalvina ni prišlo do gospodarskega vzpona, ampak do vzpona je prišlo v katoliški Italiji.

Protestantizem je pripeljal do demonopolizacije na religioznem področju, to je pripeljalo do možnosti oblikovanja modernega kapitalizma in znanosti. Hkrati je to pripeljalo do

nacionalnih držav. Nacionalne države pa so pripeljale do večjih trgov in do modernizacije. V širšem smislu etika dela kakršno najdemo pri protestantizmu, naj bi bila danes razlog, da sta Singapur in Tajvan uspela, v Afriki pa ni uspela nobena država. Gre za določen sistem vrednot, ki v enem delu povzdiguje metodično gospodarsko dejavnost (npr.: pri delu ne bomo upoštevali družinskih problemov, zaposlili bomo najboljše in ne nečake, svake). Naprimer, v Južni Ameriki družinska mentaliteta ovira gospodarski razvoj. Kulturni dejavniki so zelo pomembni za izpodbijanje gospodarstva. Pri tej hipotezi ostaja pri svoji metodološki metodi: sociologija naj bo razumevajoča veda.

On je deloval v hudi politizaciji univerze. Zahteval je vrednostno nevtralno sociologijo. Naj se sociolog znanstvenik ne vtika v vrednote, ker jih ni mogoče znanstveno utemeljiti. Znanstvenik lahko samo pove, kako bomo uresničili vrednote, kakšno ceno bomo plačali, naj pa ne zagovarja določenega sistema vrednot, ker so te iracionalne in škodujejo znanosti. Weber pravi, da so vrednote popolnoma ločena področja družbenega življenja. On polemizira z Marxom. Marx je zagovarjal ideologijo, Weber pa prav nasprotno. Rekel je, tMarx ima prav, razredi obstajajo, to so skupine bogatih in revnih na trgu, vendar je družbena struktura je večdimenzionalna. Razen gmotnega bogastva obstajajo tudi druge razsežnosti, ki jih moramo upoštevati:

- prva razsežnost je *gmotno bogastvo*, ki pripelje do oblikovanja razredov.
- druga razsežnost je ločena od prve, to je *vpliv, moč, politika*. V družbi kot celoti poteka proces razdelitve družbenega vpliva, tako da so nekateri bolj vplivni (imajo večjo količino družbene moči) kot drugi. Družbena moč je razmerje v katerem je verjetno, da bo ena stran vsilila svoje interese, kljub nasprotovanju druge strani. Legitimna družbena moč ali avtoriteta ali oblast Prilastitev družbene moči se kaže prek oblikovanja strank.
- tretja razsežnost se nanaša na *ugled*. Večjo ali manjšo količino ugleda, ki jo ima posameznik. Ugled se kaže skozi stan.

Razredi, stranke in stanovi so oblike diferenciacije družbe. Weber je izrazil zahtevo po več dimenzioniranem raziskovanju družbene strukture. Obstaja neskladje med temi strukturami. Trije tipi politične ureditve:

- *tradicionalni tip* - vadanje z običaji (starodavnost),
- *racionalni tip* - oblikuje se v moderni družbeni ureditvi. Sklicuje se na brezosebne zakone. Vlada se oblikuje v skladu z zakoni, ustavo, postavnikom.
- *karizmatični tip* - pri tem tipu se smatra, da ima voditelj nadnaravne danosti. Za njega je značilno, da se pojavlja v kriznih situacijah in značilna je rutinizacija.

Weberja so imenovali meščanski Marx.